

LANDELIJK EPIDEMIOLOGISCH ONDERZOEK TANDHEELKUNDE

H. Kalsbeek, tandarts*)
G. J. Truin, tandarts**)
R. C. W. Burgersdijk, tandarts**)*)
M. A. van 't Hof, statisticus**)*)

Deel X. Afwijkingen van het mondslijmvlies*)

SAMENVATTING

Afwijkingen van het mondslijmvlies werden geregistreerd bij personen met en zonder een gebitsprothese. Uit duplo-onderzoek bleek dat de beoordeling of er sprake was van een afwijking slechts matig reproduceerbaar was. De uitkomsten geven daarom alleen een globale indicatie van de prevalentie van slijmvliesafwijkingen. Het percentage personen zonder prothese waarbij een afwijking werd geregistreerd, was laag. In de groep prothesedragers kwamen een hyperemisch palatum en een flabby ridge frequent voor.

KALSBEEK H, TRUIN GJ, BURGERSDIJK RCW, VAN 'T HOF MA. Landelijk Epidemiologisch Onderzoek Tandheelkunde. Deel X. Afwijkingen van het mondslijmvlies. Ned Tijdschr Tandheelkd 1989; 96: 540-1.

Uit het *) Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg (NIPG-TNO) te Leiden en de **) Faculteit der Geneeskunde en Tandheelkunde van de Katholieke Universiteit te Nijmegen.

Trefwoorden: **Epidemiologie** – Slijmvliesafwijkingen

Datum van acceptatie: 18 februari 1989.

*Dit onderzoek werd mogelijk gemaakt door een subsidie van het Praeventiefonds, ref. nr. 165-14.

1. INLEIDING

Het onderzoek naar de gezondheidstoestand van het mondslijmvlies dat in dit artikel wordt beschreven, vormde een onderdeel van het Landelijk Epidemiologisch Onderzoek Tandheelkunde (LEOT). De doelstellingen en de opzet van het LEOT zijn reeds eerder in dit tijdschrift besproken.¹ Meer uitgebreide informatie hierover en tevens over het onderzoek waar dit artikel over gaat, is te vinden in de eerste twee delen van het eindrapport.^{2,3}

2. MATERIAAL EN METHODE

Het onderzoek werd uitgevoerd bij 2784 dentate en 742 edentate personen van 15 tot en met 74 jaar. De mucosa van de gehele mond werd beoordeeld. Daarbij werd speciaal aandacht besteed aan de binnenkant van de wang, de tong en de ruimten onder de tong. Alle afwijkingen werden genoteerd, meestal zonder onderscheid te maken naar de locatie.

De meest voorkomende afwijkingen waren op de onderzoekskaart met name genoemd. Daarbij werd onderscheid gemaakt tussen slijmvliesafwijkingen die zowel bij dentaten als bij edentaten kunnen voorkomen en afwijkingen die alleen bij dragers van een prothese worden aangetroffen. Voor elke genoemde afwijking werd de aan- of afwezigheid genoteerd. De niet vermelde afwijkingen werden, indien aanwezig, in een rubriek 'overige afwijkingen' gescoord.

Om een indruk te verkrijgen over de betrouwbaarheid van de waarnemingen werd het onderzoek bij een beperkt aantal deelnemers tweemaal uitgevoerd. Tabel I toont de uitkomsten van dit duplo-onderzoek.

Te oordelen naar het percentage overeenstemmende beoordelingen (Po) lijkt de reproduceerbaarheid van de waarnemingen hoog. Daar

Tabel I. Uitkomsten van het duplo-onderzoek naar het voorkomen van afwijkingen van het mondslijmvlies. N: aantal duplo-waarnemingen, Po: percentage overeenstemmende beoordelingen, kappa: idem, waarbij door toeval overeenstemmende waarnemingen zijn uitgesloten.

Variabele	N	Po	Kappa
<i>Algemeen voorkomende afwijkingen</i>			
herpes labialis*	221	0,82	0,14
aften	221	0,98	0,32
fistels	221	0,99	0,56
hyperkeratose*	221	0,93	-0,03
white lesion	221	0,97	0,24
overige afwijkingen*	221	0,82	0,14
<i>Afwijkingen bij prothesedragers</i>			
hyperemie palatum	76	0,62	0,48
fibromen	152**	0,84	0,37
drukplaatsen*	152**	0,82	0,12
flabby ridge	152**	0,81	0,59
rhagaden	76	0,92	0,58

* Deze variabelen werden niet gebruikt.

** Het slijmvlies van de onder- en bovenkaak werd afzonderlijk beoordeeld.

de onderzoekers het over de afwezigheid van een afwijking meestal eens waren, krijgt men voor afwijkingen met een lage prevalentie gemakkelijk een hoog percentage overeenstemmende beoordelingen, ook als de waarneming van aanwezige afwijkingen onbetrouwbaar is. Bij de bere-

kening van Cohen's kappa wordt de toevallige overeenstemming van de gemeten overeenstemming afgetrokken. Uit de tabel blijkt dat kappa vaak laag was. Kappa's lager dan 0,20 wijzen op een zo lage overeenstemming dat de uitkomsten onbetrouwbaar zijn. Kappa-waarden tussen 0,20

Tabel II. Het percentage personen met een slijmvliesafwijking, afzonderlijk voor groepen die al of niet een prothese droegen.

Afwijking	Totale groep	Geen proth.	Part. proth.	B.p. of o.p.*	B.p. en o.p.
Aften	1,0	1,3	0,0	0,0	0,9
White lesions	4,5	1,4	0,1	6,7	15,3
Fistels	1,8	1,9	1,0	1,9	0,4

* b.p.: volledige bovenprothese, o.p.: volledige onderprothese.

Tabel III. Het percentage dragers van een volledige bovenprothese (b.p.) en/of onderprothese (o.p.) met een slijmvliesafwijking, apart voor de leeftijdscategorieën 35-54 en 55-74 jaar.

Afwijking	Leeftijdscategorie	Totale groep	B.p. of o.p.	B.p. en o.p.
Hyperemie palatum	35-54	66	63	68
	55-74	59	45	62
Fibromen	35-54	17	4	25
	55-74	24	15	25
Flabby ridge	35-54	34	13	47
	55-74	51	22	56
Rhagaden	35-54	6	1	10
	55-74	10	4	12

en 0,30 geven aan dat de uitkomsten met veel reserve moeten worden beoordeeld.

De reproduceerbaarheid van de waarneming van de meeste slijmvliesafwijkingen uit de eerstgenoemde categorie, was matig. De betrouwbaarheid van de variabelen 'herpes labialis', 'hyperkeratose', 'overige slijmvliesafwijkingen' en 'drukplaatsen' was zo gering dat de gegevens daarover onbruikbaar zijn. Door de matige reproduceerbaarheid geven ook sommige van de cijfers die wel worden gepresenteerd, slechts een globaal beeld van de werkelijke toestand.

3. RESULTATEN

In tabel II is voor slijmvliesafwijkingen die zowel bij dentaten als bij edentaten kunnen voorkomen, het percentage personen vermeld waarbij de betreffende afwijking werd geregistreerd. De totale onderzoeksgroep is nader ingedeeld naar het al of niet vóórkomen van een partiële of volledige prothese.

De prevalentie van aften en fistels was gering. 'White lesions' (laesies met een wit beslag) blijken vaker voor te komen, met name bij dragers van een prothese.

Tabel III geeft een indruk over de prevalentie van specifiek bij prothesedragers voorkomende slijmvliesafwijkingen.

Het blijkt dat de genoemde afwijkingen veelvuldig werden aangetroffen. Bij een meerderheid van de dragers van een volledige prothese werd een hyperaemisch palatum geregistreerd. Een flabby ridge werd gevonden bij een op de drie mensen met een volledige prothese in de onder- en bovenkaak. De uitkomsten tonen dat de meeste afwijkingen in de oudste groep vaker voorkwamen dan in de jongste.

4. DISCUSSIE

Zoals hiervoor reeds gesteld, was de reproduceerbaarheid van de beoordeling van een aantal slijmvliesafwijkingen matig. Voor een deel zal dit samenhangen met de aard van deze afwijkingen. Tussen normaal

mondslimvlies en slijmvlies met een voor ieder duidelijke afwijking, bestaat een vloeiende overgang, terwijl gescoord moest worden in de categorieën 'aanwezig' en 'afwezig'. Een tweede mogelijke oorzaak voor de matige overeenstemming kan liggen in het feit dat de onderzoekers in de periode voor de gegevensverzameling hun maatstaven onvoldoende op elkaar konden afstemmen, doordat ook bij de proefpersonen die tijdens de voorbereidende calibratie-bijeenkomsten werden onderzocht, weinig afwijkingen van het mondslimvlies voorkwamen. Gelet op voornoemde beperkingen wordt vergelijking achterwege gelaten met bevindingen van uitsluitend op afwijkingen van het mondslimvlies gericht epidemiologisch onderzoek, zoals dat van Axéll uit Zweden.⁴

Met de restrictie dat de vermelde cijfers slechts een globale indicatie geven van de werkelijke situatie, kan men concluderen

dat bij mensen zonder prothese weinig slijmvliesafwijkingen voorkwamen. Zelfs als de prevalentie het dubbele zou zijn dan de cijfers aangeven – een mogelijkheid die niet is uitgesloten vanwege de onbetrouwbaarheid van de waarnemingen – is deze laag te noemen in verhouding tot afwijkingen als cariës en parodontale afwijkingen. Een mogelijk gevolg daarvan is dat tandartsen in de praktijk minder attent zijn op dergelijke aandoeningen en deze daardoor over het hoofd zien.

Bij prothesedragers werden in veel gevallen afwijkingen van het mondslimvlies geconstateerd. Het betrof niet alleen afwijkingen als een hyperemisch palatum, waar de patiënt in het algemeen weinig last van ondervindt. Ook een flabby ridge, die de retentie van de prothese in ernstige mate kan belemmeren, kwam veelvuldig voor. De hoge prevalentie van deze afwijking vormt daarom een ernstig probleem.

De uitkomst dat bij prothesedragers veel slijmvliesafwijkingen voorkomen, is niet nieuw. Kalk vond bij meer dan 80% van een groep patiënten die bij de Vrije Universiteit prothetisch was behandeld, een of meer slijmvliesafwijkingen.⁵ In Den Bosch werd bij 63% van de dragers van een volledige onder- en bovenprothese een hyperemisch palatum aangetroffen en bij 29% een flabby ridge.⁶ Deze percentages komen redelijk overeen met die uit het LEOT.

Het feit dat er bij oudere prothesedragers meer slijmvliesafwijkingen werden aangetroffen dan bij jongere, wijst er op dat het dragen van een prothese als zodanig niet de enige factor is die deze afwijkingen veroorzaakt. De verminderde weerstand van het slijmvlies bij oudere, de draagduur en, daarmee samenhangend de pasvorm van de prothese, kunnen eveneens van invloed zijn geweest.

SUMMARY

LESIONS OF THE ORAL MUCOSA

Key words: Epidemiology – Oral Mucosa

Representative data were gathered about the prevalence of mucosal lesions in Dutch adults (15-74 years old). The reliability of the observation methods was moderate (see kappa in table I). Some data were not usable for this reason. Only a low percentage of people without a denture, had a mucosal lesion. About 60% of the people with a denture had hyperaemia of the palatin mucosa. A flabby ridge exists in 34% of the 35-54 year olds and in 51% of the 55-74 year olds with such a prosthesis.

LITERATUUR

- ¹VAN 'T HOF MA, TRUIN GJ, BURGERSDIJK RCW, et al. Landelijk Epidemiologisch Onderzoek Tandheelkunde. Deel I: Doelstellingen, steekproef en participatie. Ned Tijdschr Tandheelkd 1989; 96: 38-420.
- ²TRUIN GJ, BURGERSDIJK RCW, GROENEVELD A, et al. Landelijk Epidemiologisch Onderzoek Tandheelkunde. Deel I. Inleiding, materiaal en methoden. Nijmegen/Leiden: Subfaculteit der Tandheelkunde/Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg-TNO, 1987.
- ³TRUIN GJ, BURGERSDIJK RCW, GROENEVELD A, et al. Landelijk Epidemiologisch Onderzoek Tandheelkunde. Deel II. Resultaten klinisch onderzoek. Nijmegen/Leiden: Subfaculteit der Tandheelkunde/Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg-TNO, 1988.
- ⁴AXÉLL T. A prevalence study of oral mucosal lesions in an adult Swedish population. *Ondontol Revy* 1976; 27 (suppl. 36): 1-103.
- ⁵KALK W. Het kunstgebit een blij bezit? Stafleu & Tholen BV, Alphen a/d Rijn 1979.
- ⁶VAN ROSSUM G, KALSBEK H. Tandartsbezoek en mondgezondheid. Een sociaal-wetenschappelijk en tandheelkundig onderzoek. Basisrapport. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociologie, 1985.